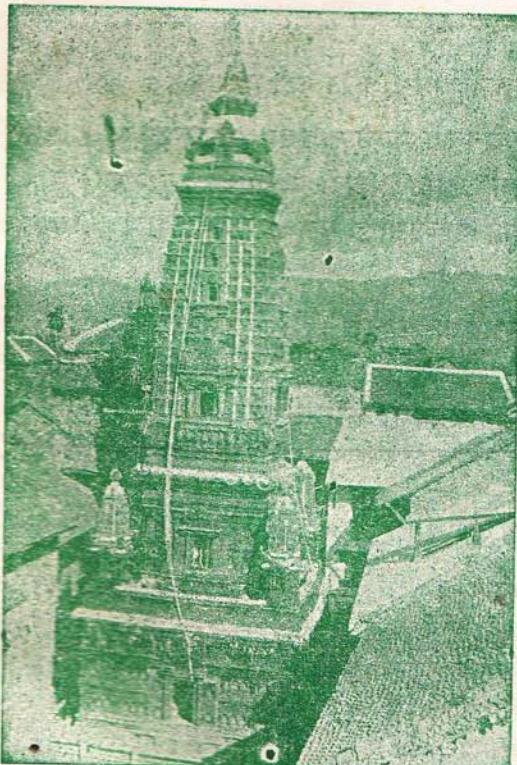

नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मा सम्बुद्धस्स

आनन्दभूमि

THE ANANDA BHOOMI

(The only Buddhist Monthly Magazine of Nepal)

ललितपुर महावौद्ध

बुद्धधर्म सम्बन्धी नेपालको
एक मात्र मासिक पत्रिका

गुरु-पुन्ही

वार्षिक रु. १५/- प्रति रु. २/-

बुद्ध सम्बत् २५२६

नेपाल सम्बत् ११०२

वर्ष १०

असार पूर्णिमा

दित्तिला

अंक ३

विक्रम सम्बत् २०३९

1982 A. D.

Vol. 10

असार

July

No. 3

“आनन्दभूमि” को नियम—

- (१) “आनन्दभूमि” आनन्दकुटी विहार गुठीद्वारा प्रकाशित हुने नेपालको एकमात्र बुद्धधर्म सम्बन्धी मासिक पत्रिका हो । यो प्रत्येक पूर्णमासिको दिनमा निस्कनेछ । यसको आजीवन ग्राहक शुल्क रु. १५०।— र वार्षिक ग्राहक शुल्क रु. १५।— मात्र छ । जुनसुकै महीनामा पनि ग्राहक बन्न सकिन्छ । वार्षिक-ग्राहकलाई पूरा १२ वटा अंक प्राप्त हुनेछ । एक प्रतिको रु. २।—
- (२) यसमा बुद्ध धर्मसँग सम्बन्धित विषय छापिनेछ ।
- (३) लेखकद्वारा प्रकट भएको कुनै पनि विचारमा लेखको उत्तरदायित्व लेखक नै हुनेछ । सम्पादक-मण्डल हुनेछैन ।
- (४) लेखकले नेपाली, नेपालभाषा र अंग्रेजीमध्ये कुनै पनि भाषामा लेख पठाउन सक्नुहुन्छ र पठाइएका लेख फिर्ता पठाउने व्यवस्था गर्न नसकिने भएकोले लेखको प्रतिलिपि आफूसँग राखी पठाउन अनुरोध छ ।
- (५) लेख पठाउँदा सफा र पूरा साइजको कागजमा एकपट्टि मात्र लेखेर पठाउनु पर्नेछ ।
- (६) ग्राहक शुल्क, विज्ञापन तथा प्रवन्ध सम्बन्धी पत्र व्यवस्थापकको नाउँमा पठाउनुहोला । पत्र व्यवहार गर्दा आफ्नो ग्राहक संख्या तथा नाम ठेगाना राम्ररी लेखिएको हुनु जरूरी छ । ठेगाना हैरफेर हुने भएमा एक महीना अगावै व्यवस्थापकलाई सूचना दिनुहोला । पत्रिका समयमा नपुगे सूचना दिने कृपा गर्नुहोला ।
- (७) कुनै पनि लेख प्रकाश गर्ने वा नगर्ने अधिकार सम्पादकमै रहनेछ ।

आनन्दभूमि कार्यालय, आनन्दकुटी, स्वयम्भू, काठमाडौं ।

विषय - सूचि

बुद्ध बचन	१	निवाण-३	१२
मित्तामित्त जातक	२	विशुद्धि मार्ग	१४
कलाशालामा प्रदर्शित केही बौद्ध कलाकृति	३	बौद्ध कवि हृदयया लुमंति	१६
बुद्धको सिद्धान्त	५	सम्पादकयात पौ	१७
वर्षावास बस्न निमन्त्रणा चार्हदेव	७	घण्टीमय जीवन	१८
अछूट महिला र भिक्षु आनन्द	८	दुःख	१९
शान्तिका अग्रवृत्त	९	भद्रत नारद महास्थविरया अभिनन्दन	१९
यस्तो पनि हुँदौरहेछ	९	छि स्वला बे ?	२०
ज्ञानको आराधना	९	Be thou my guide	२१
सम्पादकलाई चिट्ठी	१०	सम्पादकीय	२२
बौद्ध-प्रश्नोत्तर-स्तम्भ	११	बौद्ध गतिविधि	२३

ब्रह्मचरिता

प्रधान सम्पादक
भिक्षु अश्वघोष
 सम्पादक
भिक्षु कुमार काशयप
 सुवर्ण शाक्य
 प्रकाश घञ्चाचार्य
 व्यवस्थापक
भिक्षु महानाम
 सह-व्यवस्थापक
भिक्षु मैत्री
 प्रकाशक
आनन्दकुटी विहार गुठी
 स्वयम्भू, काठमाडौं
 फोन : १४४२०

महावग—विनयपिटकबाट १—

“चरथ भिक्खुवे चारिकं बहुजन हिताय बहुजन सुखाय लोकानुकम्पाय अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं । देसेथ भिक्खुवे धर्मं आदिकल्याणं भज्ज्ञेकल्याणं परियोसान कल्याणं सात्थं सव्यञ्जनं केवलं परिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेथ ।”

★ ★ ★

भिक्षुहरू ! बहुजन हितको लागि, बहुजन सुखको लागि, विश्रमाय दयाको लागि, देव ए मनुष्यहरूको हित, सुख र कामको लागि संचार गरे भिक्षुहरू ! आरम्भ, मध्य र अन्त्य समयसम्म कल्याण हुने धर्मको अर्थ र भाव सहित उपदेश दिएर सम्पूर्ण परिशुद्ध ब्रह्मचर्य (धर्म) को प्रकाश पार ।

बुद्धहरूको जन्महनु सुखदायक हो, सद्धर्मको उपदेश सुखदायक हो औ एकतायुक्तहरूको तपस्या पनि सुखदायक हो ।

मित्तामित्त जातक

वर्तमान कथा

एकजना भिक्षुले आपना उपाध्यायले राखेको कपडा लिएमा उपाध्यायले आफूलाई केही भने छैन भनी एक टुक्रा कपडा लिएर सो कुरा उपाध्यायलाई भन्यो । उपाध्यायले नसोधिकन लिएको कारण सोधदा उनले जबाब दियो—“मैले लिदा तपाईं रिसाउनु हुनेछैन होला भन्थानी विश्वासले लिएको हुँ ।” यो कुरा सुनी ‘तिमीसँग मेरो के विश्वास छ’ भनी रिसाउंदै उनलाई पिट्यो । उसको त्यो व्यवहार भिक्षुहरूमा प्रकट भयो । एकदिन घर्मसभामा त्यस भिक्षुले उपाध्यायमाथिको विश्वासले उनको एक टुक्रा कपडा लिई जुत्ता राख्ने थैली बनाएको र उपाध्यायले उसमाथि के विश्वास भन्दै रिसले पिटेको कुरा शास्तालाई बताउंदा अहिले मात्र सो भिक्षु आफूसँग बस्नेसँग अविश्वासी थिएन किन्तु अघि पनि अविश्वासी नै थियो भनी शास्ताले पूर्वजन्मको कुरा बताउनुभयो ।

अतीत कथा

अतीत समयमा बाराणशीमा ब्रह्मदत्तले राज्य गरिरहेको बेलामा काशी राष्ट्रको एउटा ब्राह्मणकुलमा जन्मेका बोधिसत्त्व बैस पुरोपछि ऋषिभेष अनुसार प्रदर्जित भई अभिज्ञा र समापत्तिहरू लाभ गरी गणाचायं भई हिमालय प्रदेशमा बस्नथाले ।

त्यहाँ ऋषिगणमध्येका एकजना तापसले बोधिसत्त्वको कुरा नसुनी एउटी माड (ढोई) मरेको एउटा हात्तीको बच्चालाई पाल्यो । त्यो ठूलो भएपछि त्यस तापसलाई मारी जंगलमा गयो । अनि उसको शरीर कृत्यगरी बोधिसत्त्वको चारंतिर बसी ऋषिगणले बोधिसत्त्वसँग सोधे—“भन्ते । मित्रभाव र अमित्रभावलाई कसरी जान्न सकिन्दै ?

बोधिसत्त्वले कारण बताई यी दुई गाथा भने—

न तं उम्हयते दिस्वा न च तं पठिनन्दति ।

चक्षुनि चस्स न ददाति पटिलोमञ्च वर्तति ॥१॥

ये ते भवन्ति आकारा अमितस्मि परिद्विता ।

ये हि अमित्तं जानेय्य दिस्वा सुत्वा च पण्डितो'ति ॥२॥

“न देखेर हाँस्दै, न त उसप्रति प्रसन्न हुन्दै, त्यसले दूषितसम्म दिदैन र अरु उस्टो व्यवहार बच्छ । यस्ता प्रकारका व्यवहार अमित्रमा हुन्दै । यस्ता व्यावहारिक कारण देखेर वा सुनेर पण्डितहरू अमित्रलाई चिन्दन् । यसको विपरीत खालका गुण हुनेलाई मित्र भनी चिन्तुपछ्छ ।”

यसरी मित्र र अमित्रको लक्षण बताएर ब्रह्मविहारलाई भाविता गरी बोधिसत्त्व ब्रह्मलोक परायण भए ।

कलाशालामा प्रदर्शित केही बौद्ध कलाकृति

— पूर्णदास मानन्धर

हाओरा राष्ट्रिय विभूति, शान्तिका अग्रदूत गोतम
बुद्धबाट प्रतिपादित बौद्धधर्म ज्यादै व्यावहारिक र सरल
भएकोले यसले धेरै लोकप्रियता हासिल गरेको छ । पछि
काल व्यतित भए अनुसार यसका अनेक शाखा उपशाखा-
हरूका साथ साथै विकृति पनि देखा परे । यस धर्मको
विविध पक्षमा यरी यरीका दर्शनहरू प्रतिपादन गरिए र
ती ने आदर्शबाट प्रेरित भई विभिन्न कलाकृतिहरू निर्माण
भएको कुरा कला इतिहासबाट ज्ञात हुन आउँछ । यस्ता
बौद्ध कलाकृतिको सन्दर्भ लिई छाउनीस्थित राष्ट्रिय
संग्रहालयको कलाशालामा भएका कृतिहरूको एक संक्षिप्त
विवरण प्रस्तुत गर्न सकिन्छ ।

“सिद्धार्थ गोतमको जन्म” मूर्ति बेपालको प्राचीन
कालीन एक भव्य र कलात्मक मूर्ति हो । यस मूर्तिमा
मायादेवीको शारीरिक रचना, त्रिभंगी मुद्रा, गहनाको
सूदम सिंगार विशेष उल्लेखनीय छ । नवजात सिद्धार्थ
गोतम एउटा कमलको फूलमाथि उभिएको छ । त्यसमाथि
परि (?) हरूले घरबाट पुष्पवृष्टि गरिरहेको दृश्य
बादलसहित अंकन गरिएको छ । रूखको हाँगा (माया-
देवीले समातेको) को लचक पात, फूल र फलको कुँदाइमा
आजमन्दा एक हजार बर्षमन्दा पनि अगाडिका नेपाली
मूर्तिकारको सीप देखिन्छ । कालो चिप्लो ढुङ्गाको उक्त
मूर्तिले तत्कालीन समाजको आधिक सम्पन्नता सौन्दर्यको
मूल्य, कलाकारको कल्पना र सिंजनात्मक प्रतिभाको
प्रतिनिधित्व गरेको छ । कलामा आवश्यक तत्त्वहरू जस्तै

लय, सन्तुलन, गति यसमा पूर्णरूपेण व्यक्त भएको छ ।
मायादेवीको पाखुराको गहना र गोडाका औला नडमा
सावधानीपूर्वक छिना चलाउन सक्षम कलाकारले आँखाको
कुँदाइमा त्यति सतकंतापूर्वक ध्यान दिएको जस्तो
लाग्दैन । यो मूर्ति पहिला देउपाटनस्थित जयवागीश्वरमा
यियो ।

बुद्धले बोधिज्ञान प्राप्त गर्नुभन्दा अगाडि ध्यान
भंग गर्न मारले आकमण गरेको कुरा अनेक बौद्ध
साहित्यमा पाइन्छ । त्यसै मार आकमणको कथालाई
लिएर बनाइएको लिच्छवि कालीन (?) मूर्ति पनि
रोचक छ । ठड्याएर राखिएको यस मूर्तिमा बुद्धको
उपस्थिति देखिदैन, खालि ध्यान भंग गर्न आएका मारका
गणहरू र दुई स्त्री आकृति (मारकी छोरीहरू ?) कुँदि-
एका छन् । राँगोको जस्तो मुख, सुंगुरको जस्तो थुतुनो,
हातीको जस्तो रूपाकृति भएका प्राणी विशेषहरू अंकित
गरिएको छ । आँखाभित्र पसेका, गालाको हाड उठेको,
करडहरू देखिने, दूधको लाम्टा सहितको एक स्त्री आकृति
बडी प्रभावोत्पादक छ । त्यसले हात टाउकोमाथि उठाएर
एकशरीर (मुर्दा ?) पनि बोकेकी छिन् । यस चामुण्डा
आकृतिको मूर्ति स्वयम्भूस्थित मध्यकालीन मार आकमण-
को मूर्तिमा भएको त्यस्तै मूर्तिसित गर्न सकिन्छ । यस
मूर्तिमा एक स्त्रीले लगाएको शिरको आभूषण र चामुण्डा
जस्तो स्त्री मूर्तिमा कुँदिएको कणीभूषण मायादेवीको
आभूषणसित समानता राखदछ । चीनिया यान्त्री हुयन-

त्साङ्गे आफ्नो वर्णनमा उल्लेख गरिए जस्तै लामो आकृतिको गहना विशेष यस मूर्तिमा एक स्त्रीले देव्रे कानमा सगाएकी छिन् ।

बोधिज्ञान प्राप्ति पछि ज्ञान प्रचारको लागि बुद्धिले सबभन्दा पहिले मृगदावनमा धर्मचक्र प्रवर्तन गरिका थिए । त्यसको प्रतीक स्वरूपको एउटा लिच्छवीकालीन शिलालेख छ । उक्त शिलालेख सम्बन्धित विद्वान् अनुसार अंगुवर्माको पालाको हो । शिलालेख लामो छ । यसको अधिकांश भाग चित्राङ्कनले ओगटेको छ । बीचमा कुनै अलंकार युक्त बुटा छ । धनवज्ज बज्जाचायांले त्यसलाई बुद्धको मूर्ति भन्नुभएको छ । त्यसको दार्याबायाँ बसिरहेका दुई मृगहरू छन् । गदंनमा प्रालम्ब (खादा ?) पनि देखिन्छ । मृग भन्दा वर दार्याबायाँ दुई भक्तहरू बसिराखेको, हातमा केही लिइराखेको जस्तो देखिन्छ । उक्त दुई मानव मूर्ति सम्भवतः पुरुष र स्त्री हुनुपर्छ । देव्रे पट्टिको मानव आकृतिले एक हातमा केही लिइको र अर्को हातले अपंण गर्न लागेको जस्तो देखिन्छ । रुण्डे यस्तै ढैंगमा बसेको काठेसिम्भुको कुमार सहित शिवावर्तीको मूर्तिमा शिवको आकृतिसित सामञ्जस्यता राखदछ (हातको रखाइमा) यो मूर्ति खिइनसकेको हुँदा बढी स्पष्ट छ । यसमा शिवजीले एक हातमा फूल भएको भाँडो विशेष र दाढ्हिने हातमा एउटा फूल लिइएको छ । शिलालेखमा भएको अर्को आकृतिले केही लामो वस्तु विशेष (खादा ?) लिइएको छ । दुङ्गा घेरे खिइसकेकोले आकृतिमा भएका शृंगार, वस्त्र परिधान केही देखिदैन । खालि बाध्याकृति (Silhouette) मात्र छ । ती आकृतिमा पछाडि २ खम्बा बुटा सहित अंकन गरिएको छ । तर बुटाको बनोट अस्पष्ट भइसकेका छन् । लिच्छविकालीन कलाकारले यस शिलालेखको मूर्ति अंकनमा आकारको पुनरावृत्तिलाई र सन्तुलन कायम गर्नेमा कलाकार सफल छन् । मृगको आकृति अंकित शिलापत्र गोकर्णमा पनि छ ।

धातु निमित मूर्तिमा १५ अौं शताब्दीको करीब द हजारको पद्माणि लोकेश्वर हेन लायकको छ । उक्त

मूर्तिको कमरको लचक, हातको रखाइको ढंग, बान्की परेका ओंठ आँखाको अंकन बडो आकर्षक देखिन्छ । यस मूर्तिको चित्र पोस्टकार्डको रूपमा प्रकाशित भएको छ ।

यहाँको अर्को आकर्षण सुनले निलपत्रमा तिब्बति (उगे) लिपिमा लेखिएको बोद्धतन्त्र “गुह्यसमाजमहातन्त्र” ध्वासफू र ह्यश्रोव बुद्धको स्वागत मण्डल हो । यस मण्डलमा ४४ विभिन्न देवदेवीका ससाना मूर्तिहरू छन् । मण्डलको बीच भागमा काँचको ढल्लोमा बुद्धको आकृति कुंदिएको छ । त्यसका अतिरिक्त मानव खप्परबाट निमित ढम्ह, हातको बूढी औलाको नडभन्दा केही ठूलो आकृतिका हस्तिहाडका बुद्धमूर्ति, चार विभिन्न किसिमका बज्जमुकुटहरू र बज्ज घण्टादि दर्शनीय छन् ।

यहाँ मूर्तिका बलावा विषुद्ध नेपाली शैलीका केही पौभा: चित्रहरू पनि तीमध्ये “विश्वरूप, पद्मपाणि, मच्छेन्द्रनाथ, ने. सं. १९५ बकित अमोघपास मण्डल, ने. सं. ८१५ को ज्योतिरूप स्वयम्भू चेत्य उष्णीय विशेष उल्लेखनीय छ यस अन्तिम पौभा: चित्रमा माटोको चेत्य बनाएको, पूजा गरेपछि होम गरेको आदि सचित्र वर्णन छ । माटोको (कालो माटो) चेत्य साँचो ढाल्ने चलन लिच्छविकाल-देखि तै चाँडको पाइन्छ । जुम्ला र स्थानीय चावहीमा पाइएको लिच्छविलिपि समेत भएको चेत्यले यस कुरालाई प्रमाणित गर्दछ । (हेनुस् प्राचीन नेपाल, अंक १४ र लिच्छविकालीन बभिलेख ।)

बोद्ध वस्तुमा महाबोद्ध मन्दिरको प्रतिमूर्ति, छोर्तेन चेत्य, पद्मोपरी जिनालकृत चेत्य आदि उल्लेखनीय छन् । हेमराज शाक्यले आफ्नो श्री स्वयम्भू महाचेत्यमा पचास भन्दा बढी चेत्यका नाम दिनुभएकोले बोद्धबास सबैभन्दा बढी विविधता चेत्यमा देखिन्छ ।

प्रस्तुत कृतिहरू सबै विगतका नेपाली कलाकार-हरूका कृति हुन् जसले आफ्नो कलात्मक प्रतिभाद्वारा राष्ट्रको कला शैलीसाई बोध गराउन सफल छन्, जुन अत्यावश्यक मानिन्छ ।

बुद्धको सिद्धान्त

— वरदेश मानन्धर

[यो लेख २५२६ औं बुद्ध-जयन्तीको साप्ताहिक रेडियो कार्यक्रम अन्तर्गत रेडियोबाट प्रसार भएको हो । — संपादक]

भगवान् बुद्धको सिद्धान्त के हो ? यो कुरा कसैले सोधेमा तुरन्त जबाफ दिन सजिलो छन् । भगवान् बुद्धको सिद्धान्त यही हो भनेर तोकेर भन्न सकिदैन । त्यसो हुँदैमा वहाँको सिद्धान्त नै छन् भनेको होइन । वहाँको सिद्धान्त बुद्धन बुकाउन वा पूर्णरूपले व्याख्या गर्न गाहो छ । यो कुरा बुद्धन विवेक विचार अत्यावश्यक छ । नेपाली समाजले बुद्धको सिद्धान्त के हो भन्ने कुरा संक्षेपमा भए पनि बुकिराउनु अनिवार्य छ । यस कायंमा केही कुरा बुद्धन धर्म सेनापति सारिपुत्रले बुद्धको सिद्धान्त कसरी बुकिलिए भन्ने कुरा अध्ययन गर्दा आहा पाउन सकिन्दछ ।

धर्म सेनापति भिक्षु सारिपुत्रको जन्म उपतिस्स नामक ग्राममा भएको थियो । वहाँका आमा बाबु निष्कै धनी थिए । धनसम्पत्ति धेरै भएता पनि वहाँको मन त्यसमा आशक्त भई बसेन । जहिले पनि गहिरो चिन्तनको सागरमा डुबिरहै त्यसबेला वहाँको नाम उपतिस्स थियो । वहाँको अति मिल्ने एकजना मित्र पनि थियो, कोलित । कोलित पनि उरते धनीका पुत्र भएता पनि उपतिस्सके विचारका थिए । दुवैजना जीवनको रहस्य र सत्य खोजीमा लागे । उनीहरूको इच्छा थियो दुःख कसरी आयो र दुःखको अन्त कसरी गर्ने । यो कुरा घरमा

बसेर बुद्धन नसक्ने भएकोले दुवै जनाले गृह त्याग गरे । उनीहरूले प्रतिज्ञा गरे कि जसले पहिले सत्य ज्ञान प्राप्त गर्दा त्यसले अकोलाई भन्नुपर्छ । ती दुवै जना संजय नाम गरेको पण्डितकहाँ विद्या अध्ययन गर्न गए । तर त्यहाँ उनीहरूले आफूलाई चाहिदो विद्या पउन सकेनन् ।

एकदिन उपतिस्स घुम्न जाँदा अस्सजि नाम गरेका एकजना भिक्षुलाई भेटे । अस्सजि भिक्षुको शान्त बातावरण देखेर उपतिस्स निकै प्रभावित भयो । त्यस भिक्षुबाट आफूलाई चाहिने सत्य ज्ञान पाउन सक्ला भन्ने विचार गन्यो बाटोमा भिक्षाटन गइराउनु भएको भिक्षुले नबोलेको दुवा उनीसँग पछि लागे । विहारमा पुरदा अस्सजि भिक्षु-सँग वहाँको गुरु को हो ? र वहाँको सिद्धान्त के हो भन्ने कुरा सोधे । अस्सजि भिक्षुले बुद्धको परिचय र सिद्धान्तबारे एक छोटो श्लोक भन्नुभयो ।

ये धर्ममा हेतु पढ्नबाट तेसं हेतु रथागत आह ।

तेसंचं यो निरोधो एवंवादि महासमणोति ।

अर्थात्— जुन धर्मद्वारा हेतु हुने हो त्यही धर्मको हेतु तथागतले भन्नुभएको छ । साथै त्यस हेतुको निरोध पनि भन्नुभएका वहाँ महाश्रमण हुनुहुँदछ ।

ज्ञान र बुद्धि भएका उपतिस्सले त्यति भन्दैमा सब कुरा बुझ्यो । यस श्लोकद्वारा उपतिस्स स्रोतापति ज्ञान लाभी भए । निर्वाणिको बाटोमा पुगे । ऊसेंग म र मेरो भावना, नचाहिँदो शंका अन्धविश्वास आदि भएन । उसले बुद्धलाई चिने, साथै बुद्धका सिद्धान्त बुझे । उपतिस्सले उत्पत्ति र अन्तको हेतु र हेतुको कारणलाई निर्मूल पार्न उपाय बुझे । यी नै बुद्धको मुख्य सिद्धान्त हुन् ।

अब हामीले बुद्धको सिद्धान्तलाई केलाएर हेरीं । छोटकरीमा बुद्धको सिद्धान्त चार आर्य सत्य हुन् । चार आर्य सत्य भनेको दुःख सत्य, दुःख समुदय सत्य, दुःख निरोध सत्य, दुःख निरोध गामिनी प्रतिपदा आर्य सत्य ।

सबभन्दा पहिले दुःख सत्य के हो बुर्हाँ । यस संसारमा मुख्यतया आठ प्रकारका दुःख छन् । ती हुन् जन्म हुनु, बूढाहुनु, रोगी हुनु, मर्नु, मनपर्नेसँग बस्न नपाउनु, मन नपर्नेसँग बस्न पर्नु, आफूले इच्छा गरेको चीज नपाउनु, आदि संक्षेपमा भन्ने हो भने यो शरीर धारण गरिरहनु नै दुःख हो । किनभने शरीर नभएको भए दुःख आइपनेनै थिएन । यी आठ प्रकारका दुःख समूहलाई दुःख सत्य भन्दछ ।

दोश्रो दुःख समुदय सत्य, दुःखको कारण पनि छ । दुःखको कारण हो तृष्णा, काम तृष्णा, भव तृष्णा, विभव

तृष्णा । तृष्णाको कारणले मानिसहरूमा सन्तोष भनेको नै हुँदैन । लोभी भएको खण्डमा कहिले पनि मन सन्तोष हुँदैन । उसलाई यै मलाई पनि भए हुम्थ्यो कसरी त्यो पाउने हो भन्ने विचार भइरहन्छ । अनि दुःखबाट बच्न सक्दैन । सबै दुःख भइरहेको नै तृष्णाको कारणले नै हो ।

तेश्रो दुःख निरोध सत्य । दुःखको कारण बुझेर त्यसपछि कारणलाई निर्मूल पार्न विचार गर्नुपछ । -यसरी दुःखको अन्त हुन्छ । दुःखको अन्त गर्ने कारण तथा उपाय खोज्नु नै दुःख निरोध सत्य हो ।

चौथो दुःख निरोध गामिनी प्रतिपदा आर्य सत्य । दुःखको अन्त गर्न दुःखको कारण जरेदेखि उखेल्नुपछ भन्ने कुरा बुझेर हामीले बाटो खोज्नुपन्यो । कार्य संचालन गर्नुपन्यो । त्यसको उपाय आर्यअष्टांगिक मार्ग हो । १. सम्यक्दृष्टि, (राङ्गो बुझ्नु) २. सम्यक्संकल्प (राङ्गो संकल्प वा निस्वार्थता) ३. सम्यक्वचन (राङ्गो बोली) ४. सम्यक्कर्मान्ति (राङ्गो काम गर्नु) ५. सम्यक्जीवन (राङ्गो निर्दोष जीवन) ६. सम्यक्व्यायाम (उत्साहित हुनु) ७. सम्यक्स्मृति (होस् राखी बस्नु) ८. सम्यक्समाधि (ध्यान बस्नु) यसि हामीले राङ्गोसँग बुझी जीवन चलाउन सकेमा हामी दुःखबाट मुक्त हुन सक्छौं र साथै साँचेको बोद्ध पनि हुन्छौं ।

वर्षावास बस्न निमन्त्रणा चाहिंदैन

- भिक्षु सोरत लंका

“द्वे मा भिक्खुवे वस्त्रपत्रायिका पुरिमिकाच पच्छिमिकाच अपरज्जुगताय आसलिह्या पुरिमिका उपगन्तब्बा नासंवताय आसलिह्या पच्छिमिका उपगन्तब्बा ।”

(भिक्षुहरू हो, पहिलो वर्षावास र पछिको वर्षावास भनी दुई किसिमबाट वर्षावास बस्न सकिन्थ । आषाढ महिनाभित्र पहिलो र श्रावण महिनाभित्र दोश्रो या पछिको वर्षावास बस्नु पर्दछ ।)

वर्षावास माथि उल्लेख भएके बस्नुपर्ने कुरा बुद्ध भगवान्‌ले भन्नुभएको थियो । प्रारम्भमा भिक्षुहरूमा वर्षावास बस्ने चलन थिएन । वर्षायाममा पनि वहाँहरू धर्मप्रचार कार्यमै व्यस्त हुन्थे । प्राचीन भारतमा यस्तो एउटा नियम थियो कि वर्षायामभरि घरमै बस्ने । त्यसको वास्ता नै नराखी भिक्षुहरू यताउता गएको देखेर बुद्धधर्ममा लागेका केही उपासकोपासिका बीच चर्चा हुन थाल्यो ।

भगवान् बुद्धकहाँ आएर उनीहरूले भन्नथालेकि अन्ध भक्त परिव्राजकहरू, पशुपछी कमिलादि पनि वर्षायाममा कहिं नगई आफ्ने ठाउँमा बस्ने गर्छन् तर भिक्षुहरूमात्र त्यसो बस्दैनन् । यस विषयमा सोच्नुपर्न्यो । यो कुरालाई स्वीकार गरेका तथागतले “अनुजानामि भिक्खुवे बस्नं उपगन्तु ।” (भिक्षुहरू हो, वर्षावास बस्न, स्वीकृति दिन्छ) त्यसपछि मात्र भिक्षु समाजमा वर्षायामभित्र कहीं नगई नियम पालन गरी एउटै स्थानमा बस्ने नियम पनि बनेको थियो । पहिलो वा पछिको वर्षावास अधिष्ठान नगरे “दुक्कटापत्ति” हुने कुरा पनि वहाँले स्पष्ट पार्नुभयो । साथै वर्षावासको लागी योग्य अयोग्य स्थान छूट्याईदिनु

भयो । गोठ, गाडा, जहाज, लखमुनि, मसान वा छाना नभएको ठाउँ कहिं वर्षावास बस्नु हुन्न । वर्षायाम नजिक आउंदा आफूलाई बस्न योग्य ठाउँ नभएमा आफुले बनाएर भएपनि बस्नु पर्दछ । यसको लागि निमन्त्रणा अत्यावश्यक छैन ।

वर्षावास ३ महिनाभित्र एकै स्थानमा बस्नुपर्ने भएतापनि बाहिर जान सबै अवस्था पनि देखाइएको छ । कारणबस गाउँलेहरू गाउँ सरेमा वर्षावास बसेको ठाउँबाट उक्त ठाउँमा जान सकिन्थ । वर्षावास बसेका भिक्षुलाई चाहिने आवश्यक खाना औषधी आदि प्राप्त नभएमा वर्षावास बसेको ठाउँ छोड्न सकिन्थ । त्यस्तै दाता नभएमा, डरलाग्दो कुनै खतरा भएमा र संघभेद हुने लक्षण देखा परेमा वर्षावास बसेको ठाउँ छोड्न सकिन्थ ।

बिनय अट्टकथानुसार धर्मोपदेश सुन्न, अध्ययनार्थ जान, प्रश्न सोहन जान पनि निमन्त्रणा बिना जान सकिन्न । यस बाहेक पिक्निक, तिथंयात्रा, ज्ञाति बन्धुहरू भेट्न सत्ताह करणीयद्वारा जान सकिन्दैन । सत्ताह करणीयद्वारा जान सबै अवस्था तल उल्लेख गरिएका छन् ।

“भिक्षु, भिक्षुणी, शिक्षामाणव, श्रामणेर, श्रामणेरी, माता, पितादि ७ जनाको कारणमा निमन्त्रणा बिनां सत्ताह करणीद्वारा (१ हप्ताभित्र फर्केर आउने अधिष्ठान) जान सकिन्थ” भन्ने कुरा भगवान् बुद्धले भन्नु भएको छ । साथै “संघ करणी” अर्थात् विहार मन्दिर कार्यमा (प्रति संस्करण गर्नु पर्दा) चाहिने कामदारहरू खोजन जुनसुकै बेला पनि बाहिर जान सकिन्थ तर सत्ताह करणीय-द्वारा ।

(अनु० भिक्षु मैत्री)

अब्दूट महिला र भिन्नु आनन्द

- कर्म कार्की

खूब प्यास थियो पानीको
ओंठ सबै सुकेको,
कति भौतारिए होला कहाँ ?
खुट्टा कति दुखेको ।
शायद वन भए त्यो
कति काँडा विशेषो,
हुनसक्छ पैतालामा जरूर
जुता बिना हिँडेको,
देखेर टक्क अनि रुके
एउटी केटी आएकी,
हँसिली रसिली यिई पनि
कम्मरमा गाग्रो बोकेकी,
जति आनन्द नजिक भए
उति उता पर-पर,
बोले आनन्द बचत मीठो
“लाज मान्छौ कि डर ?
म पानीको प्यासले
धेरै तिर्थाएको छु,
अनि सम्झे पनि हुन्छ धेरै
दुःख खाएको छु”
“हुन्न” भन्ने लाजले उनी
मुहारमा सप्को हाल्छे
आनन्द चुप लागेकाले
फेरि शर्मिई भन्ने—
“म छुन नहुने जात हुँ ।
सब भन्छन् अछूटा

हे देवता आनन्द मेरा
कसरी दिउँ म पानी ! ”
“पानी माँगे पानी मैले
गाग्रोको चीसो त्यो पानी
जात हैन मागेको मैले
अब त बुझ्यो नानी ! ”

शान्तिका अग्रदूत

- आर० एम० बजिमयः
रिडीबजार (गुल्मी)

शान्तिका अग्रदूत बुद्ध भगवान् तिमी ।
मनाउँद्धौं बुद्ध जयन्ती बैशाख पूर्णिमामा हामी ।
छ वर्षसम्म कठोर तपस्या गरी ज्ञान प्राप्त गन्धौ ।
भगवान् बुद्ध भई विश्वमा नाम कमायौ ।
शान्तिको प्रकाश छरी तिमीले छाडिगयौ ।
तिम्रो सन्देश हामोले लिई शान्ति मार्गी भयौ ।
अष्टशील प्रार्थनाको तिमीले जन्म दियौ ।
यही प्रार्थना पालनगरी हामी ज्ञानी भयौ ।
रिष, राग, द्वेष, लोभ, मोह सबैलाई त्यागी ।
गरीब, गुरुवाहरूको सबै सेवा गन्धौ ।

शान्तिको बाटो लिई नाम तिमीले कमायौ ।
शान्तिकै लागि तिमी एशियाका तारा भयौ ।

(शान्तिको बाटो 'सत्य घटना')

यस्तो पनि हुँदोहेष्व

भक्तपुर गइरहेको मिनिबसमा मानिस टन्न थियो । मिनिबस एउटा मोटर साइकलको पछाडि थियो । मोटर साइकलको पछाडिको सीटमा एकजना अर्को व्यक्ति बसेको थियो । अचानक मोटर साइकल दुर्घटना भयो । मिनीबस अड्यो । त्यसमा रहेका मानिसले ओल्हेंर हेरे । एकजना व्यक्तिले दुर्घटनाग्रस्त मानिसको स्याहार गर्ने पुग्यो । त्यो मानिस डाक्टर थियो । दुर्घटना भई मूर्छा भएका व्यक्तिलाई सूर्यविनायक अस्पतालमा लगी आफैले उपचार गन्यो । त्यसको घाउ सफा गरिदियो र मासु फाटेका ठाउँमा आफैले टाँका लगाइदियो । डाक्टरको गन्तव्य ठाउँमा जाने समय बित्यो र जानपनि नगै सेवामा

तल्लीन रह्यो । घाइतेका आमा परिवार दुर्घटनाको खबर पाई त्यहाँ आए । मूर्छितव्यक्ति होशमा आयो । आमाचाहिं ज्यादै खुशी भइन् । डाक्टर आत्मसञ्चालितले प्रसन्न देखियो । मृत्युबाट आफ्ना छोरा फर्केँ लागेर डाक्टरप्रति उनले कृतज्ञता ज्ञापन गरीन् । रुवावासी रहेन । वातावरण शान्त भयो । उसबेलाका बुद्धको मानवताबाट प्रभावित एक भिक्षु त्यसदिन प्रत्यक्ष मानवतावादी डाक्टरको सेवालाई सुनी द्रव्यपिशाचहरूदेखि अलग रहेका त्यस डाक्टरको व्यवहारमा यथार्थ रूपमा आफ्नो मन शान्त गरी आफ्नो ठाउँमा लागे ।

★★

ज्ञानको आराधना

— मान बज्राचार्य

शान्तिका अवतार बुद्ध !
बोधि-ज्ञान सागर ।
हामी छौं अज्ञान भित्र,
पाउँ ज्ञान उज्ज्वल ॥

पत्नी पुत्र राज्य आदी,
त्यागन सक्ने हे गुरु ।
हामीमा त्यो शक्ति छैन,
गर्नु पर्ने हो कसो ?

विन्ति गछौं पाऊ पक्की,
हे तथागत ! निर्मल ।
छौं अनाथ, हाम्रो लागि,
छौं तिमी नै निर्भर ॥

शान्तिका अवतार बुद्ध !
बोधि-ज्ञान सागर ।
हामी छौं अज्ञान भित्र,
पाउँ ज्ञान उज्ज्वल ॥

सम्पादकलाई चिठी

श्रीमान् सम्पादकज्यू,

मैले हालसालै आनन्दभूमि पत्रिका पढ्ने मोका पाएँ । नेपालको एक मात्र बोद्ध मासिक पत्रिका ज्यादै रोचक लाग्यो । बोद्धधर्म सम्बन्धी मिठा मिठा बूँदाहरू प्रायः जसो सबै नेपाल भाषामा भएको हुँदा नेपाल भाषा नजान्नेहरूको लागि ठूलो समस्या छ । किनभने नेपाली अक्षरमा भएका तर पढ्दाखेरि नेपाल भाषामा लेखिएको रहेछ । ज्यादै दुःख लाग्यो ।

नेपाली अक्षरमै भएको हुँदा तर भाषा चाहीं नेपाल भाषामा हुँदा भाषा नजान्नेको लागि ठूलो बाल्लाको रूपमा रहेको छ । नेपाली अक्षर पढ्नेहरूले नेपाली भाषा अवश्य जानेको हुनुपछं । नेवारहरूको संख्या पनि काठमाडौं, पाटन र भक्तपुरमा मात्रै सीमित रहेको अरु ठाउँमा प्रायः जसो बाहुन, क्षेत्री, भोटे, शेर्पा इत्यादि रहेका हुनाले त्यस पत्रिकाको नेपाल भाषालाई नेपाली राष्ट्र भाषामा अनुवाद गरी ग्राहकवर्गको निमित्त सुलभ वा सरल हुन्थ्यो । हाम्रो देशको जुनसुकै क्षेत्रको विद्यालयमा नेपाली भाषा अथवा राष्ट्र भाषाको माध्यमद्वारा नै अध्ययन गरिने हुँदा, अनेकौं क्षेत्रमा कार्यरत नेपाली र विदेशीहरूलाई आकर्षण गर्ने क्षमता नेपालीमा (यस पत्रिका) भएको कुरा निबिबाद छ । आजको बढ्दो नेपाली भाषाको प्रचार भैरहेको छ । यो भाषा सबैको निमित्त सरल छ । हाम्रो देशको मुख्य माध्यम

पनि यही भाषा हो । त्यस पत्रिकाको सबै लेख, कथा, छिस्यूला, सम्पादकयात पौ, बोद्ध गतिविधि यी सबैलाई नेपाली राष्ट्र भाषामा अनुवाद गरी यस पत्रिकालाई म यो सुखाव दिनच्छु त्यसमा भएका सबै नेपाल भाषाको स्तम्भलाई नेपाली भाषामा अनुवाद गर्ने छ भन्ने मैले आशा लिएको छु । के नेपाली अक्षर पढ्नेले नेपाली भाषा जान्दैनन् ?

छुल्टीम शेर्पा
जुद्दोदय माध्यमिक विद्यालय
क्षेत्रपाटी

[शेर्पा माइ, नेवारहरू काठमाडौं उपत्यकामा मात्र छन् भनेर पचहत्तरै जिल्लाका प्रमुख बजार-हरूमा नेवारहरूले नै वास गरेको कुरालाई थाहा नपाई पयाटु लेखेर आनन्दभूमि नेवारको मात्र पत्रिका भए जस्तो संकुचित विचार पोखेको देखदा हामीलाई कहाँ कहाँ असजिलो लाग्यो । आनन्द-भूमि सबै नेपालीको लागि बुद्धधर्म सम्बन्धी पत्रिका हो । यसैले यसमा नेपाली र अंग्रेजीका पनि लेख राख्ने गरिएको छ । सम्पूर्ण भाषाबाट लेखेका लेख नेपालीमा उल्था गरिरहन सम्भव हुँदैन । आफूने नबुझेको भाषा भएमा बुझ्नेकहाँ गई सोधी बुझ्नुपछं । बरु तामाङ, गुरुड, मगर, शेर्पा आदि भाषाका लेख रचना राखेर बुद्धधर्म प्रचार प्रसार गर्न नसकेकोमा हामीलाई दुःख लागेको छ । - सम्पादक]

आनन्दभूमि

बौद्ध-प्रश्नोत्तर-स्तम्भ

★ श्री तीर्थरत्न बज्राचार्य
कवालखु, ललितपुर

प्रश्न - बुद्धमार्ग अनुसार अहंत् र बोधिसत्त्वमा कुनै फरक बताइ दिनुहुन्छ कि ?

उत्तर - अहंत् भन्नाले सबै क्लेशबाट मुक्त हुने र गुप्त पाप नभएकालाई भन्दछन् । “अर” को अर्थ शत्रु हो । ‘ह’ को अर्थ हनन गर्नु । सबै क्लेशरूपी शत्रुलाई विनाश गर्नेलाई ने अरहं भनिएको हो ।

बोधिसत्त्वको शाब्दिक अर्थ ज्ञानको मूर्ति । दशपारमिता पूरा गरी भविष्यमा बुद्ध हुनेलाई बोधिसत्त्व भन्दछन् र त्यो सबै क्लेशबाट मुक्त भएको हुँदैन ।

प्रश्न - बुद्धघर्म अनुसार कुन चाहि बाद पहिलो र सजिलो तह हुन आउन्छ ?

उत्तर - ऐतिहासिक दृष्टिकोणले थेरवादलाई नै पहिलो मानिआएको छ । सजिलो वा असजिलो तह आफूमा भर पर्ने कुरा हो । जुन बादमा आफ्नो ज्ञान र विश्वास हुन्छ त्यही नै सजिलो तह हुन्छ ।

★ मिक्षु कित्तिजोति
कीर्तिपुर

प्रश्न - भगवान् बुद्धको दिनचर्या के के हुन् ? वहाँ दिनको कति पटक महा करुणा समाप्तिमा बस्नुहुन्छ ?

उत्तर - भगवान् बुद्धको दिनचर्या साधारणतः ५ बटा छन् । १. पुरेभत्त किच्चन (= भोजन

अगाडिको चर्या) २. पच्छाभत्तं किच्चन (= भोजन पछिको चर्या) ३. पुरिमयाम किच्चन (= पहिलो प्रहरको चर्या) ४. मजिक्खमयाम किच्चन (= मध्यम प्रहरको चर्या) ५. पच्छिमयाम किच्चन (= पच्छिलो प्रहरको चर्या) वहाँको दिनचर्या अनुसार वहाँ पच्छिलो प्रहरको याममा एक पटक मात्र र कहिले कहिले अपराण्हमा पनि महा करुणा समाप्तिमा बस्नुहुन्छ ।

प्रश्न - अष्ट समाप्ति र निरोध समाप्ति ध्यान कस्ता कस्तालाई भन्दछन् ?

उत्तर - रूपावचर ध्यान ४, प्रथम द्वितीय, तृतीय र चतुर्थ ध्यान । अरूपावचर ध्यान ४, आकासानच्चायतन, विज्ञानच्चायतन, आकिञ्चायतन, नेवसंञ्ज्ञा नासंञ्ज्ञा । रूपावचर ४ र अरूपावचर ४ ध्यानलाई नै ‘अष्टसमाप्ति’ ध्यान भनिन्छ । यो लौकिक ध्यान हो ।

‘निरोध समाप्ति’ ध्यान अनागामी र अहंत्लाई मात्र लाभ हुन्छ । यसलाई नै ‘संज्ञा वेदयित निरोध’, समाप्ति ध्यान भनिन्छ । सज्ञालाई निरोध गरिराखेको अवस्थामा सबै वेदना निरोध भई अत्यन्त शान्त भइरहेको ध्यानको अवस्था हो । ध्यान मध्ये यो सबभन्दा उच्चश्रेणीको हो । संज्ञा-विदित गर्नेको निरोध अर्थात् त्यस्तो समाधि जुन समाधिमा पुगदा वा बस्दा सातदिनसम्म पनि शान्तभई तथा सचेतभई बस्न सक्छ ।

निब्बाण-३

- भिक्षु सुदर्शन

जुजु मिलिन्दं तप व संयमं निब्बाण लाइगु
जुयाः निब्बाणय् नं अवश्य (संस्कारया कारणं)
छुं न छुं दुःख दया हे चवनी धकाः धाः बलय्
नागसेन भन्ते नं आज्ञा जुया विजयात, “निब्बाणय्
सुखया सुख दु; निब्बाणय् दुःखया लेश हे मदु।
निब्बाण साक्षात्कार यायेबलय् संयम थाकु व
दुःखद धयागु खं मेगु हे निब्बाण लाय् धुंकाः यागु
खं मेगु हे। राज्य प्राप्त याय् त दुःख जुइवं राज्य
प्राप्त जुइकाः नं दुःख जुइ धयागु मदु। खः,
निब्बाणया रूप छु खः, व गन दु, व गुलि दहगु
धयागु खं धाय् फइ मखु। महासमुद्र न्ह्यः ने दया
नं उकी गुलि लः दु, अन गुलि प्राणीपि दु कीसं
धाय् मफु। अरु ऋद्धिमान् मनुखं महासमुद्रय्
गुलि लः दु, गुलि प्राणीपि दु धकाः धाय् फइ तर
निब्बाणया रूप, स्थान, काल व आकार प्रकारया
बारय् धाय् फइ मखु। अथे धकाः निब्बाण अरूप-
कायिक छुं स्थित रूप संस्कारधर्म मखु (मिलिन्द
प्रश्न पृ. ३८४-३६०)। ‘निब्बाण’ विज्ञानया
आयतन रूप मखु। निब्बाण संज्ञा दु मदुया दथुया
अवस्था नं मखु। छायधाः सा थुजागु अवस्था नं
रूप, स्थान, काल व आकार प्रकारं थुइका वी
मफुसां अन्ततः हानं संस्कारफल फुइवं हानं
“संसार वट्”य् लाः वइगु अरूपकायिक अवस्था
खः।

निब्बाण लखय् ह्वइगु पलेस्वां लखं
निलिप्तर्थे संसारय् संसारया क्लेशं अलिप्त जुइ।
त्यानुर्पि प्याः चाः पि व दाहर्पि मनूतय् त लखं त्यानु

लंका, प्याः चाः तंका दाहं मुक्तपि याना वीर्ये
निब्बाणं मनूतय् गु कामतृष्णा, भवतृष्णा व विभव
तृष्णाया प्यास तंका: सिचुका वी। शान्त याना
वी। वासलं ल्वय् फुका वीर्ये निब्बाणं फुकक
दुःखया अन्त याना वी। विषं काः पि बचय् याय् गु
ज्या वासलं याइर्थे निब्बाणं क्लेश विषं पीडितपित
बचय् याइ। समुद्रं सीम्ह दुने स्वयनी मखुर्ये
निब्बाणं क्लेश तय् वी मखु। समुद्रय् न्ह्यावक
नदीया लः मुं वः सां व जाइ मखु, वर्ये निब्बाणय्
जीवं जाइ मखु। महासमुद्रय् विशाल काय जीव
दहर्थे निब्बाणय् क्षीणाश्रव, शुद्ध, अर्हतपि दह।
महासमुद्रय् तरंगया स्वां दहर्थे निब्बाणय् शुद्ध
विद्या व विमुक्तिया स्वां दह। निब्बाण आकाशर्थे
हे अजात, अजर, अमृत, दूर्ज्ञय, स्वनिर्भर, स्वच्छन्द
व अनन्तादि फिगु गुण सम्पन्न खः। निब्बाण
ह्याउंगु चन्दनर्थे दुर्लभ, सुगन्धित व सज्जन
प्रशंसित खः। निब्बाण सत्यया लेय् वनाः
साक्षात्कार याय् वं साक्षात्कार याः महु, न न्हूगु
कथं थम्हं उत्पन्न यानाः साक्षात्कार याः गु मखु, न न्हूगु
निब्बाण शान्त व प्रणीत खः। बुद्धया उपदेशकर्थं
व्यावक संस्कारयात खंकाः प्रज्ञां निब्बाण साक्षात्-
कार याइ। विघ्न रहित, निरुपद्रव, अभयी,
कुशल, शान्त, प्रसन्न, नम्र, शुद्ध, शीलं निब्बाण-
यात खंके फइ। निब्बाण राग, द्वेष व मोहया मि
पिहाँ वय् गु सिचु खः। निब्बाण सीपि ध्वग्गीपि
प्राणीपिनिगु नवः गु गालं थहाँ वय् थ्यागु काम-

वासनाया नवलं थहीं वय्गु नस्वाः खः । निब्बाण
जन्म-जरा-मृत्यु आदि भय मुक्ति खः । ह्याउंक
न्हिच्छ्छ छुया तःगु नत्याः गनं ज्वने मर्छियें अरु
व स्वया नं अप्वः जन्म, जरा, व्याधि व मरणया
संस्कारया प्रवृत्ति खंकाः गनं ज्वने मर्छि खनीगु
जुइ । थुजाःगु च्याना च्वंगु संसारया भयावह
स्थिति मुक्ति निब्बाण खः । तर अन्न सयेकीगु हुँ,
नस्वाः पिकाइगु स्वां, फल सय्कीगु सिमा व रत्न
पिकाय्गु खानि दुथें गनं पूर्व, पश्चिम, उत्तर, दक्षिण
च्वय् वव्य वा व्यथां गनं थासय् दइगु मखु ।
मि मिच्याइगु उपादानय् जक निर्भरथें उपादान
इन्धन विना मिया थाय् मढुथें निब्बाण खः ।
निब्बाण यवन, चीन, अलसन्द, काशी कोशल,
गंधार, ब्रह्मलोक न्हाथाय् च्वनाः नं शीलय्
प्रतिष्ठित जुयाः मन वशय् तयाः प्राप्त याय् फु ।
(मिलिन्द प्रश्न पृ. ३८४-४०३) ।

निब्बाणया थुपि व्याख्याय् थःथः कथं
टिष्पणो विद्वान्पिसं याय्गु याः । थुपि व्याख्याय्
'निब्बाण' यात भावावस्था वा अभावावस्था कथं
स्वयेगु निगु आयामं नं मस्ला दयेका काय्गु याः ।
अथे थन स्पष्ट जूगु छुं खेय्नि बिचाः याय् । थन

स्पष्ट जुल, "निब्बाण" अलौकिक अस्तित्वमय
सुगति (Paradise) मखु । 'निब्बान' अनन्त
आत्मा लिसे व्यक्तिया आत्माबा एकाकार अवस्था
नं मखु । 'निब्बान' स्वर्गया लाय्कुली सर्वसत्ता
ईश्वरया किचलय् थ्यंकः वनेगु नं मखु । 'निब्बान'
शरीर तोते धुंकाः तिनि दइगु अनुभूति मखु ।
'निब्बान' थन हे ध्व हे जन्मय् थन हे लाभ याय्
फु । लोभ, द्वेष व मोह पूर्णतः नाश जुइवं हे
निब्बाण-मार्ग तत्क्षणय् निब्बाण-फलय् प्रतिस्थित
जुया काय् फु । 'जि' व 'जिगु' भावं मुक्त जुयाः
निब्बाण-फलय् थ्यंपि अहंत् भिक्षु भिक्षुणीपिनिगु
उदान हे युक्तिया बांलाःगु दृष्टान्त खः ।

'वटु'या अर्थ संसार खःसा विबट्या अर्थ
निब्बाण खः । प्रत्येक प्रवज्याकांक्षीपिसं प्रवज्या
काय् न्हावः थःगु प्रवज्या लक्षया बारय् धाइवलय्
"ध्व हे व्याकक वटु दुःख मोचन" खँ न्हाथनीगु
थोतकं परम्परा दु । ध्व वटु क्लेशवट, कर्मवट व
विपाकवट कथं स्वथी दु । थुपि हे वट संसारया
अनन्त प्रवाह माःहनीगु सुका खः । शील समाधि
व प्रज्ञाया अभ्यासं थुगु गथि सुका पूर्णाः
त्वाल्हाना वने फइगु जुया च्वन ।

५

प्रव्रजित जुया थेरवाद बुद्धधर्म अध्ययन याय्गु सुवर्ण मौका !!

उपरोक्त सिद्धान्तय् च्वनाः त्रिपिटक बुद्धधर्म अध्ययन याय्गु इच्छादुपि च्याम्ह फिर्मह
नेपालीतेत श्रीलंकाया परमधम्म बुद्धिष्ट इन्झिच्यूट व परमधम्मचेतिय परिवेणयापाखें निःशुल्क
बोंका बीगु सुअवसर प्राप्त जुया च्वगु दु । केवल थःगु खर्च श्रीलंकाय् थ्यंकवनेमाः । अन चोंजोछि
शिक्षा, सफू, नये-त्वनेगु, च्वनेगु, चीवर-वस्त्र तथा वासः समेतया निःशुल्क प्रवन्ध ज्वीगु दु ।

प्रव्रजित जुया बुद्धधर्म अध्ययन याय् मन्दुपिसं अमृतानन्द महास्थविर, स्वयम्भू,
आनन्दकुटी विहार नापं सम्पर्क तयादिसँ ।

विशुद्धि मार्ग

शील निर्देश

अनुवादक - भिक्षु बुद्धघोष
केन्द्रीय परीक्षा नियन्त्रक
नेपाल बौद्ध परियति शिक्षा

लीले पतिट्ठाय नरो सपञ्ज्ञो
चितं पञ्चन्त्र भावयं
आतापी निपको भिक्खु
सो इमं विजटये जटं ।

गुम्ह न र प्रज्ञावान् जुइ वीर्यवान् जुइ,
(संसारय् भय भय जक खंकिम्ह) भिक्षु जुइ, वं
शीलय् प्रतिष्ठित जुयाः चित् (समाधि) वं
प्रज्ञायागु भावना याना यंकाः थुगु जटायात् ध्यने
फइ ।

युगु गाथा छु कारणय् धया तःगु ?
भगवान् बुद्ध श्रावस्ती विज्याना च्वंगु बखतय् सुं
छम्ह देवपुत्र भगवान् बुद्धयाथाय् वयाः थुगु शंका
निवारण याय् या निति न्यंगु खः ।

अन्तो जटा बहि जटा
जटाय जटिता पजा
तं तं गोतम पुच्छामि
को इमं विजटये जटं

दुने जटा दु, पिने जटा दु, जटां प्राणिपित
स्वत्तु मत्तु स्वका च्वन । उक्ति भो गोतम जि
छलपोलयाके ध्यना च्वना सुनां ध्व जटायात् ध्यने

फइ ? (गथि ध्यने फै) ? तृष्णारूपी जटा-तृष्णा
धयागु पंक्षालं तोपुया स्वतुमत्तु स्वया च्वंगु जाल
समान जुया च्वन । जाल समान जुया च्वंगु गथे
धाःसा—रूपारम्मण शब्दारम्मण आदि आरम्म-
णय् च्वेयागु भागय् वेयागु भागय् बारबार
हितुमत्तु हिना च्वन “उक्ति तृष्णायात जाल धकाः
धाःगु जुया च्वन” दुने नं पिने नं हितुमत्तु हिना
च्वनी धाःगु—यःगु परिष्कारय् कपिनिगु परि-
कारय् यःगु शरोरय् कपिनिगु शरीरय् अज्ञत्तिक
आयतनय् बाहिर आयतनय् उत्पन्न जुइगु जूया
निति दुने पिने निष्वेसनं हितुमत्तु हिना च्वनी
धाःगु खः । दुने नं पिने नं हितुमत्तु हिना च्वंगु
तृष्णां सत्वपिन्त गुगु किसिमं हिती धयागु अर्थय्
उपमा पंया क्षालं पंमायात हे हितुमत्तु हिनी अथे
हे सत्व प्राणिपिन्त तृष्णारूपी जालं हितुमत्तु हिना
च्वनी । छुटय् मजुइक हिनातइ । अथे जूगुलि
स्वंगुलोकयात हिना तःगु ध्व जटायात सुनां ध्यने
फइ । ध्यनेया लागी सुया समर्थ दु ? अथे न्यंगु
जुल । देवतां यथे न्यनेव भूत, भविष्य व वर्त-
मानया फुक्क खंयात छुं बाधा मदेक सीकेगु प्रज्ञा
दया विज्याकम्ह देवयां देव इन्द्रयानं इन्द्र उत्तम
इन्द्र ब्रह्मासिनं उत्तम ब्रह्मा प्यंगु प्रकारया बैशा-

श्वद्वारा विशारद छिगू कायबल छिगू ज्ञानबल
धारण याना विज्याकम्ह खुल्लम खुल्लागु ज्ञान
दया विज्याकम्ह अनावरण ज्ञान समन्त चक्षु दया
विज्याकम्ह भगवान् बुद्ध लिसः वियाः आज्ञा
जुया विच्यात :—

सीले पतिट्ठाय नरो सपञ्चो
चितं पञ्चञ्च भावयं
आतापी निपको भिक्षु
सो इमं विजट्ये जटं ॥

आः महर्षि (बुद्ध) द्वारा कना विज्याःगु
युगु गाथायात शोल व प्रज्ञा आदि भेदे यिक थिक
अर्थ विस्तार यानाः कने । बुद्ध शासनय् अत्यन्त
दुर्लभ प्रदर्जया प्राप्त यानाः शोल आदिद्वारा संग्रह
याना तःगु निर्वाणया निमित्त कल्याणकर जुया
वंगु तथ्यंगु मार्गयात यथार्थरूपं मस्यूगु जूया निर्ति
शुद्धियात इच्छायाना चर्वपि योगोपिस आपालं
उद्योग याःसानं उकियात प्राप्तयाना काय् मफु ।
उकि इमित खुशी प्रसन्न जुइकेया निर्ति महा-
विहारवासी भिक्षुपिसं बिल्कुल परिशुद्धरूपं निर्णय
याना तःगु धर्मयागु आश्रय कयाः विशुद्धिमार्गं नां
जुया चर्वंगु निर्वाण मार्गयात कने ।

विशुद्धिमार्गं धयागु छु ?

विशुद्धि-फुकं मलं रहित अत्यन्त परि-
शुद्धगु निर्वाणयात धाःगु धकाः थ्वीकेमाः—उगु
विशुद्धिया मार्गयात विशुद्धिमार्गं धाइ । निर्वाण

प्राप्तं जुइया उपाययात मार्गं धकाः धाइ, अगु
विशुद्धिमार्गयात कने धाःगु थ्व अर्थं जुल :—

(१) थ्व विशुद्धिमार्गं गनं विपस्सना मात्रया
अनुसारं कनातगु गथे धाःसा :—

सब्बे सह्वरा अनिच्चा ति यदा पञ्चाय पस्सति ।
अथ निब्बिन्दति दुखे, एस मग्गो विसुद्धिया ॥

फुक संस्कार अनित्य खः युगु प्रकारं
गवलय् प्रज्ञा ज्ञानं खनी अवलय् फुक दुःख खनाः
वैराग जुइ । थ्वहे विशुद्धिमार्गं खः ।

(२) गनं ध्यान व प्रज्ञाया अनुसारं कनातल—

यम्हि शानञ्च पञ्चा च, सवे निब्बान सन्ति के
युम्हसिके ध्यान व प्रज्ञा दइ, व हे
निर्वाणया सत्तिक दु ।

(३) गनं कर्म आदिया अनुसारं — कनातल ।

कर्म विज्जा च धर्मो च सीलं जीवितमुत्तमं ।
एतेन मच्चा सुज्ञन्ति न गोत्तेन धनेन वा ॥

कर्म, विद्या, धर्म, शील व उत्तम जीविका
हनेगु — थुकि प्राणीपि शुद्ध जुइ नकि गोत्र वा
धनं ।

गाथाया स्पष्टीकरण ।

कर्म — मार्गं चेतना कर्म
विज्जा — सम्यक् दृष्टि

५

बूद्ध कवि हृदयया लुमंति

- लोकरत्न उपासक

झी कवि चित्तधर हृदय झीगु पुचलय्
मंत । तर नां व कीर्ति ल्यं दनि । बुद्ध वैविजयागु
दु—“रूपं जीरति मच्चानं नाम गोत्तं नजीरति”
अर्थात् मनूतय् रूप जक जीर्ण जुया वनी, नां व
कीर्ति ल्यना च्वती । धात्यें नं कवि ‘हृदयं’ नेपाल
देश, बुद्धधर्म, सांस्कृतिक व नेपाल भाषा सेवा
याना दीगुर्लि नेपाल सम्बत ११०२ तछलागा
अर्थात् वि. सं. २०३६ जेठ २६ गते सिथंयंकुबले
असर्थ जनतां सम्मान याना दिल । शोक सभा नं
यक्व थासे जुल ।

व्यक्तयागु कीर्ति लुमंकल धाःसा सीदु
कि ने. सं. १०४५ सालय् कलकत्तां प्यहाँ वया
च्वंगु “बुद्ध-धर्म” या लयपौया प्रबन्धक जुया
मां-भाय् व बुद्ध-धर्मया सेवा याना दीगु खः ।

ने. सं. १०६०-१०६७ शुक्रराज शास्त्री
राजबन्दी जुया च्वंबले फंपी बज्योगिनी याथाय्
लोकरत्न, मानदासपि नापं गुप्तवास च्वंच्वंगु खः ।
अन नं गुप्तचरत वया माःवया च्वंगुर्लि अनं बुंगय्
वनाः सुला च्वने माल । अन नं च्वने मजिया
कुरुवालं च्वय् गामे दोक्व वैथाय् सुला च्वने
माःवले तसकं कष्ट जूगुर्लि हानं बुंगेतुं वने माल ।
सिहदरवारं न्हयन्हुया भित्रे हाजिर जूवय् माःगु
खँ हितैषी पासापिसं धाःवसेंलि थःगु छेंसं लिहाँ
वन । सिहदरवारे हाजिर जुयाः तारीकं छुटे जुल ।
पोहेलागा १० स फेसला जुल शुक्रराज, धर्मभक्त,
गंगालाल व दशरथपिन्त मृत्यु दण्ड विल । मेपिन्त
१८ दं, १२ दं झी कविजुयात खुदं जेलया सजाँय्
विल ।

ने. सं. १०६५ स कविजु जेलं मुक्त जुल ।
ने. सं. १०६८ सालय् आनन्दकुटोस भिक्षु संघपिनि
विनय ज्या ज्वीगु उपोसथ गृहया च्वय् पुस्तकालय

ज्वी धाःगुर्लि यक्व दयक संस्कृत व मेमेगु दर्शनया
सफूत द्याथा:गु दु । ने. सं. १०६८ स कविजुया
अबु द्रव्यधर दिवंगत जुल । वहे साले श्री ५ महेन्द्र
जुजुं चित्तधरयात कवि केशरीया उपाधि प्रदान
याना विज्यात । थवहे सालय् च्वसापासां कवि
शिरोमणी पदबी विल । अबले हे नेपाःया
सांस्कृतिक प्रतिनिधि मण्डलया सदस्य जुया चीन
नं छाल । धर्मोदय सभाया उपसभापति नं
जुयादिल । ‘धर्मोदय’ पत्रिकाया सम्पादन नं
यानादिल ।

ने. सं. १०७१ साले नेपाल भाषा परिषद्
स्थापना याना थःहे सचिव जुया “नेपाल” नामं
नेपाल भाषाया ऋतु पौया सम्पादक मण्डल खुम्ह
मध्ये थः नं जुया तन मन धनं थःगु मां भाय्या
सेवा याना दिल । थःगु सर्वस्व हे मां भाय् रक्षा
व उन्नति याय् त्याग याना दिल । ने. सं. १०६१
कछलागा ७ स दगुबहाले शोक सभाय् भाषण
याना च्वच्वं पक्षाधातं थिल ।

थःगु धर्म व साहित्य संस्कृति चन्द्रसूर्य
दत्तलेयात चिरस्थायी ज्वीमा धैगु विचारं लखंलख
मूर्वंगु लुंसियातःगु दीपंकर बुद्धया मूर्ति व मेम्ह
निम्ह देवता, पौभा व पुलां पुलांगु किपाः व मेमेगु
मूर्वंगु सामानत स्वयम्भू विकास मण्डलयात
द्यायाया व्यूगु दु ।

हालय् हे तिनि मंका खलःया दबू छें
दयक्यत थःगु बुं द्याया दीगु दु । मेमेगु खँ खः
बौद्ध साहित्यया सेवा याना दीगुला बुद्धधर्मया
“सुगत सौरभ” धैगु महाकाव्य च्वयादीगु । व्यक्तः
ने. सं. १०२६ बछलागा ११ स जन्म जुया ने. सं.
११०२ तछलागा ३ खुन्ह थःगु कीर्ति त्वःता
दिवंगत जुया दिल । ७७

सम्पादकयात् गीतोः

सम्पादकजु,

श्रावण महिनाया आनन्दभूमि पत्रिका
पा० २४ स राजरत्न नागवहालय् च्वंस्मिन्नं
सम्पादकप्रति च्वःगु खं जि खन। उकी भगवान्
बुद्धं भिक्षुपित अय्लाः, खि, च्व, चा, कचिला, हि
आदि वासःया रूपय् नके त्वंकेगु आज्ञा जुया-
बिज्यात धैगु खं छाय् माःगु ? उचित मताल।
युक्ति मेपिसं अनर्थ गिल्ला याकेगु लैंपु केनेथें जक
ज्वी धैगु असन्तोष न्हाव्वया तःगु जुयाच्वन।
सम्पादकपाखे उकिया लिसः ब्यूगुली वासः धैगु
न्हागु हे वस्तु जूसां जुद्ध नं ज्वीफु धकाः च्वैतःगु
नं खन।

गनंगनं धा.सा रोगं बचय् ज्वीया लागो
लः छानय् याना: त्वनेगु आदि अनेक नातिकुतिया
खं च्वैतःगु दु। जि स्वयवलय् भिक्षु जुयाः २२७
शील नियमय् छु छु जुद्ध धा:गु खः व फुकक
समाधियोगं अनेक सम्यक् ज्ञान क्रद्धि सिद्धिया
प्रभावं व दिव्यशक्ति लौकिक वैद्यपाखें याय् मर्फेगु
रोगया सेवाय् व जीवनय् निवाणिया लैंपु तपेकेगु
मुख्यगु भिक्षुभावया चर्या छु खः क्यनेमाःगु दु।

गनंगनं सम्यक् ज्ञानपाखें, गनंगनं लौकिक
निस्सारपाखें तरय् ज्वीगु लैं क्यनेबलय् भ्रम

ज्वीफु। उपासक उपासिकाप्रति निवाणिया मार्ग
छु ? शील समाधिया पराक्रमं निरोगी जीवन
हनेमाःथाय् अःखतं बुद्धयात नं जरीबुटीया
वासलय् वैद्य दर्जाय् तयाः धूणितगु अय्लाः, खि,
च्व, ला, हि नैपि ध्वं, खिचा, गिद्धया ल्याखय्
मनूतयत् तयबलय् शील सदाचार, समाधि व
प्रज्ञा ज्ञानं पूर्णपि भिक्षु ज्वीगुया महत्व हे छु दे ?
भिक्षुया ल्यूल्यू वैपि उपासक उपासिकातयत बीगु
ज्ञानमार्गया आशा हे छु ? यजःगु अशुद्धगु वस्तु
न्हायनेबलय् अशुद्धगु आहार व पापकारक मांस-
रक्तया सेवनय् वृद्धि जुजुः शान्तिमार्गया सत्ताय्
मनूत क्रान्तिमार्गय् न्हायाःवनेत छु वेर ? अले
अष्टांगिक चर्या अकुशलया जन्मेहेतुः रहित ज्वी
धाधां जन्महेतु हे वृद्धि जू वयाः बुद्धया महान्
धर्म पतन ज्वीगुली वहुत हे होश दयेकेगु अति
आवश्यक थं च्वं।

धर्मचूडामणि वज्ञाचार्य
स्वयम्भूगः, ये०।

[वज्ञाचार्य भाजु, बुद्धधर्म व्यवहारिकगु
मध्यम मार्ग खः। सीमाना नागे ज्वी मज्यू।]

(सम्पादक)

५

आनन्दभूमि

(१७)

आनन्दकृटी विद्यापीठ स्तम्भ
 ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★ ★

घण्टीमय जीवन

— सानुराजा जोशी
 तर्फि गुंगा, २०२७

जिमि पासार्पि व जि
 ब्वना च्वना छगू बोडिङ्गय्
 ध्व बोर्डिङ—

छगू बन्धन, छगू जेलथें खः।
 थन नियमं बाध्यताय् कुनातःगु दु
 सुध्य् लाःसां दैसांनिसे मद्यांतले नं
 नियम व अनुशासनया ल्यालखानाय् च्वनेमाः।
 अनुमति मद्युतले न्हावले पञ्जलय् च्वंस्ह
 मैनाथें च्वंच्वनेमाः।

गं अथवा घण्टीया आज्ञाय्
 फुकं ज्यायाय्माः नयगु ब्वनेगु म्हितेगु
 नियमावलिया पःखाः छचाखेरं दु
 उर्कि...

ध्व बोडिङ्गया विद्यार्थी जीवन
 घण्टीमय जीवन खः बन्धनमय् खः
 यद्यपि...

थन आखः सय्काः भविष्य तःधर्पि मतू ज्वी।

दुःख

— श्यामकृष्ण मानन्धर
 तर्फि फिंग, २०२७

ध्व संसार परिपूर्ण दुःख व कष्टं
 मरु सुख कुंकुलामय् गनं जक
 काय् मफु जि नं छुर्कि हे सुख धेगु
 सुखवा रस मवैगु प्वः यवव दु।

अज्ज चीमिपिसंला सुखयानां मकाः
 न्हावव याःसां दुःख जक इमित का ?
 अले जीवनभर मिखा दुसां कां ज्वी
 इर्पि थन म्वाः म्वाकं हे सीपिथें ज्वी।

आः छीसं थःगु पलाखय् दनेमाः,
 म्वाःमदुगु कुविचार कुभावना मदय्माः
 थःयः सद्भावना, सहानुभूति व मतिनां
 पिहाँवै अले धार्थें सुख-शान्ति।

भद्रन्त नारद महास्थविरया

अभिनन्दन

महास्थविर श्री वजिरबानया मुख्य शिष्य नारद थेरं

लंकाद्विपे कोलम्बोया श्री वजिराराम विहारं
शिष्टमण्डली ब्वना बिज्यानाः झीपि लिस्य सम्बन्ध ह्वनाः

बिज्यात ल्याहाँ, आनन्दकुटी चीभाया नी स्वनाः स्वनाः ।

मैत्री-लःपो हृदये धानाः बिज्यात् थुगुसी हानं नं

वर्षा यायत धर्मामृतया जडताया मरुभूमी नं ।

थुलिजक गन ? बैशाख पुह्ली खुनु लय लय ताय्काः जनतापि

धानु स्वःथनाः चैत्य उलाः बिल 'श्री लंका चैत्य' थ्व नामं ।

हानं अन हे धर्म लुमंक्यत लंकाया अनुराध पुरं

बोधिवृक्षया कचा हयाः नं रोपन याकल वसपोलं ।

थज्यागु गुण उपकार लुमंकाः मनया पुखुली निर्मलगु

भक्ति व श्रद्धा भय भय बीकाः स्वागत याय्वा झीसं नं ।

अथवा लंकां वइपिनि निंति झी प्रिय नेपाः देयागु

देलुखा सदां चायकाः धाय्वा बिज्याहुँ बिज्याहुँ मेर्पि नं ।

- हृदय

नेपाल संवत् १०६८

तद्धला गा द बुधवार ।

आनन्दभूमि

(११)

७६ स्यूला थे

(हेराकाजी सुनिकापाखे प्राप्त)

१. गुरुनाप बांलाःगु स्वापूदुगु स्वयमकयाः अहिसक
(अंगुलीमाल) यात गुरुनाप फायगु उपाय
माःपिसं गुरुमानाप बांमलाःगु स्वापू तल
धैगु चुकलि यायगु उपाय ल्वीकूगु खः ।
२. पर्तिमाः कवलाया जूगुलि अहिसकयात अंगुली-
माल धाःगु खः ।
३. “जि महिषियात पुजा यायगु लिपा लात,
जितः थुगु महाबनय थ्रमण छलपोलया दर्शन
लाभ जुल । जि छःपिगु धर्मयुक्तगु गाथा
न्यना । आः जि न्हापांनिसें यानातेगु पापकर्म
त्वःतेगु जुल । भगवान् जितः क्षमा याना
विजयाहुँ” धक्काः प्रार्थना याःम्ह अंगुलीमाल
खः ।
४. प्रसेनजित जुजु नापलाःबलय आर्य अंगुली-

मालं प्यंगूगु धुताङ्ग धारण याना विजयाःगु
थुपि खः—

- (क) आरण्यक (जंगलय जक चबनेगु)
- (ख) पिण्डपातक (भिक्षा वताः जक नयगु)
- (ग) पांसुकुलिक (छ्वासय वानातःगु
कापःया चीवर पुनेगु)
- (घ) त्रिचीवरिक (स्वपु जक चीवर पुनेगु)

५. “गुम्ह न्हापा प्रमादि जुयाः लिपा अप्रमादि
ज्वी उम्हसिनं सुपाचं मुक्तगु चन्द्रमाथें
आलोकयात प्रकाशित याइ ।” वैगु थुगु उदान
एकान्त ध्यानय च्वनाः विमुक्ति सुख यायां
अंगुलिमालं धाःगु खः ।
६. अंगुलीमाल छम्ह बुद्धधर्मया कथा साहित्यय
नांजाम्ह पात्र खः ।

५

Be thou my guide

- Fancis Story

Lord, be thou my guide
Wandering am I through birth and death
In the dark forest of desire
That has no begining nor end;
And I am weary, Lord, of the craving
That burns in my heart like fire.

Here in the forest of shadows
There is no peace.
I hear the wings of death around me,
And the cries of the world's anguish rising
To meet my own. How swift is pain
When it strikes out of the smiling mouth of joy.
And how swiftly forgotten
When pleasure smiles again !

सुम्पादकीय

हृदय

बुद्धको ठूलो उपदेशमध्ये बुद्धधर्मको प्रचार प्रसार सहीरूपमा होओस् भन्ने पनि एक हो । कथादि धर्मदेशना र देशदेशान्तर भ्रमण गरी सुभाषित कुशाको उद्घोषण बुद्धधर्मका प्रचार प्रसारका माध्यम हुन् भन्ने बुद्धधर्म सम्बन्धि ठोस कुशाहरू परिचयात्मक रूपमा पुस्तकाकारमा प्रकाशित गर्ने पनि बुद्धधर्म सम्बन्धी प्रचारक र बुद्धधर्मप्रति श्रद्धावान् ठहरिन्छ ।

चित्तधर 'हृदय' जसलाई स्वर्गीय श्री ५ महेन्द्रद्वारा कविकेशरीको उपाधि प्रदान गरिएको थियो एकजना बौद्ध उपासक हुनुहुन्छ । वहाँले 'सुगत सौरभ' नामक बुद्धजीवनी सम्बन्धी महाकाव्य लेखेर नेपाली सांस्कृतिक इतिहास समेत अक्षुण्ण राख्ने जमर्को गर्नु भएको थियो । नेपालभाषामा लेखिएको उक्त महाकाव्य त्रिभुवन विश्वविद्यालयको पाठ्यक्रममा समावेश गरी उच्च

शिक्षा हासिल गर्ने विद्यार्थीको लागि बुद्धजीवनी र नेपाली काव्यको उत्कृष्टतामा ज्ञान दिलाउने व्यवस्था भएको छ ।

हालै श्री 'हृदय' जो मातृभाषा प्रेमी मध्ये अद्वितीय नमूनाका नेपाली व्यक्तिको हृदयगति बन्दभै स्वर्गारोहण भएको छ । वहाँको शवयात्रामा भिक्षुहरू र अनगारिकाहरू, देशका अंयुच्च पदाधिकारी एवं साहित्यकारले सम्मिलित भएर श्रद्धाङ्गली अपेण गरेको थियो । प्रधानमन्त्री समेतले शोकपुस्तिकामा हस्ताक्षर गरी समवेदना प्रकट गर्नुभएको थियो । वहाँको निधन नेपाली मात्रको लागि अपूरणीय क्षति भएको छ । आनन्दभूमि वहाँको असामयिक निधनमा गहीरो शोक प्रकट गर्दछ । 'हृदय' जस्ता सच्चा बौद्ध नेपालबाट गुमेकोमा शोक मनाउने सम्पूर्ण नेपालीप्रति आनन्दभूमि समवेदना प्रकट गर्दछ ।

५

चौराहा गतिविधि

संघनायक पद प्रदान

२०३९ आषाढ १२ गते शनीवारका दिन अपरान्ह पाटनको लुखुसि स्थीत श्री सुमंगल विहारका उपोसथागारमा २० जना भिक्षुहरू युक्त भिक्षु संघको सभाले नेपालका वयोवृद्ध भिक्षु श्री प्रज्ञानन्द महास्थवीर ज्यूलाई “संघनायक” संघ सम्मुति दिइएको थियो ।

नायक पदबी नाम सम्मुतिको महत्वबारे ध्यानाकर्षण गर्नु हुँदै आचार्य भिक्षु श्री अमृतानन्द महास्थवीर-ज्यूले भन्नुभयो – नाम सम्मुति आपनो प्रशंसा गराउनुको लागी होइन, परन्तु भिक्षु संघलाई सही मार्गमा ल्याउन तथा बुढ शासन चिरस्थायी राख्न अति आवश्यक छ । भगवान् बुद्धको चालामा २० (बीस) कोटि भन्दा बढी धन भएकालाई “श्रेष्ठी” पद राजाद्वारा दिइने गर्थ्यो । त्यसे क्रममा घोषक सेठलाई एकदिन राजा उदेनले श्रेष्ठी पद दिनको लागी दोलाइयो । सेठ आउने बाटोमा एउटा सानो खोलो तर्नु पर्यो । त्यो सानो खोलो सेठले घोती माथीसम्म तानेर फुल उफेर गए र राजाबाट श्रेष्ठी पद प्राप्त गरी फर्कदा त्यो खोलो संयमित ढंगले विस्तारे गरेर गए । उनमा रहिलेको बसंयमी स्वभाव रहेन । त्यसकारण पुनः राजाबाट बोलाई त्यस सम्बन्धमा सोधनी गरिदा सेठले भने—“म रहिले साधारण सेठ मात्र थिए । तर अहिले कोशाम्बीका प्रतिष्ठित श्रेष्ठी भैसके । त्यसकारण संघमी बन्नु परेको छ । त्यस्ते आफु संयमी तथा अरु

भिक्षुहरूलाई पनि संयमी बनाउन ओवाद-उपदेश “संघ सम्मुति” प्राप्त स्थबीरले दिने गर्न सक्नु पर्दछ । विशेष गरी सम्मान प्राप्त भिक्षुहरू मोटर साईकल जस्ता खुला बाहनमा बसेर जानु पनि शोभा नदेखीने कुरा स्पष्ट पारीदिनु भयो ।

त्यसपछि भिक्षु प्रज्ञानन्द महास्थवीरज्यूले भिक्षु संघको विधि अनुसार पाली बाक्यद्वारा “संघनायक” पद लिन चाहने कुरा बताउनु भयो र त्यस कुरालाई भिक्षु संघमा पेश गरिदा सर्वसम्मतिबाट पारित गरी भिक्षु संघले वहालाई “संघनायक” पद प्रदान गरे ।

विश्व बौद्ध सम्मेलन

श्रीलंकाको राजधानी कोलम्बोमा भएको विश्वका बौद्ध नेता र विद्वान् हस्तको विश्व सम्मेलनले नेपालको तफ्फवाट राखिएको लुम्बिनी गुह योजनालाई विश्वका मानवता प्रति सचेत सर्व राष्ट्रहरूद्वारा अवेक प्रकारबाट सहयोग गरियोस् भन्ने प्रस्ताव सर्वसम्मतिबाट स्वीकृत गरियो ।

उक्त सम्मेलनका मुख्य उद्देश्य विश्वमा प्रतिदिन बढ्दै गरहेको आज्ञिक युद्धको सम्भावनालाई बौद्ध भावनाबाट समाधान गर्ने, विश्वका विभिन्न बौद्ध समुदाय-हरूमा एकता स्थापना गरी विश्व शान्तिको निम्नि गरिने प्रयासमा सहयोग पुन्याउने विभिन्न बौद्ध देशमा छरिएर

रहेका चंत्य विहारहरू तथा गुम्बाहरूको संरक्षण, सम्बर्धन र मरमत गर्न बोद्ध मुलुकहरू मात्र होइन युनेस्को तथा अन्य मुलुकहरूमा पनि अनुरोध गर्ने रहेको छ ।

उक्त सम्मेलनमा भगवान् बुद्धद्वारा प्रतिपादित सिद्धान्त मानव मात्रको निमित कल्याण हुने भएकोले समाजमा भिजेर बोद्ध भावनाको उत्किव्याख्या गर्न र तदनुरूप काम गर्न अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा युवक प्रशिक्षण केन्द्र, महिला प्रशिक्षण केन्द्र, अन्तर्राष्ट्रिय बोद्ध विकास कोष र वैक पनि खोल्ने निर्णय लिइएको छ ।

फोकलायण्ड टापूलाई लिएर चलिरहेको युद्धमा अनावश्यक रूपले घनजनको क्षति भरहेको दुःख प्रकट गर्दै सो युद्ध तत्कालै बन्द गर्न १७ मुलुकका ३३ वटा बोद्ध संगठनका १६२ जना बोद्ध नेता र विद्वान्‌हरूद्वारा उक्त सम्मेलनमा अनुरोध गरियो ।

गत जेठ १८ गते देखि २२ गतेसम्म भएका श्रीलंका सरकारद्वारा आयोजित उक्त सम्मेलनमा नेपालको तरफबाट भागिलाई धर्मोदय सभाका अध्यक्ष भिक्षु अमृतानन्द, सचिव श्री आशाराम शाक्य र कोषाध्यक्ष श्री मणिहर्ष ज्योति सकुशल स्वदेश फर्क्नु भयो ।

शान्ति विहारको भवन शिलान्यास

जेठ २८ गते ललितपुर नगर पञ्चायतका त्रिधान पञ्च बुद्धिराज बज्राचार्यले गुसिगाल वडा नं. ३ स्थित शान्ति विहारको नया भवनको शिलान्यास गर्दै नयाँ बोद्ध पुरानो विहार, पाटी र मन्दिरहरूको जीर्णोद्धार, संरक्षण तथा संवर्धनमा सबैको सहयोग आवश्यक छ भन्नुभयो ।

२०३२ साल बैशाख पूर्णिमाको दिन बुद्धमूर्ति प्रतिष्ठापित गरी शान्ति विहार नामकरण गरिएको सो विहार बुद्ध सम्बत् २५२६ अर्थात् वि. सं. २०३१।२।२८ गते चतुर्दिशाबाट आउनु भएका स्थविरवादी भिक्षु महासंघका निमित उद्देश्य लिई एउटा भव्य समारोहका

बीच भिक्षु संघलाई प्रदान गरियो । उक्त विहारको अध्यक्ष भिक्षु सुशोभन हुनुदृढ्य ।

अष्टपरिष्कार दान

भिक्षु सुवर्णको उपसम्पदाको लागि श्री अष्टमान बनिया इतुं बहाल परिवारले अष्ट परिष्कार दानदिनु भयो र श्री भीमबहादुर, दिलमाया तथा श्री मेवाकाजी कसाः मासंगल्लीहरूले सबैलाई भोजन प्रदान गर्नुभयो ।

भिक्षु सुमद्राताई धर्मशिला अनगारिकाले अष्ट परिष्कार र भिक्षु अनगारिकाहरूलाई जलवान सग्रह गर्नुभयो ।

आनन्दकुटी बोद्ध गतिविधि

२०३१ जेठ १९ गते ज्यापुन्हीखुनु सुर्थनिसे स्वयम्भू ज्ञानमाता भजन व बुद्ध गुण स्मरण याय्गु पुण्यकार्य जुल । उक्त अवसरय भिक्षु सुबोधानन्द महास्थविरं ज्यापुन्हीखुनु ज्यायाय् भत्यो धाय् गु हे मनूत्यत पुण्य याके माला खः अथवा ज्यापुन्ही धंगु धर्म याय्गु दिन खः ।

भिक्षु चुन्द महास्थविर धर्मदेशना याना धैविज्यात आयु ताहाक जुयाचे स्वास्थ्य लाभ याना रूप बाँलाकेगु इच्छा दुसा शरीर, वाक व मनं पाप कर्म मयासे आचरण बाँलाका यंकेमाः । अले यश, भोग आदि दै । क्लेश मदयकेत विपस्सना ध्यान अस्यास याय्माः । वसपोल धैविज्यात गुलि गुलि विपस्सना ध्यान अस्यास याना चवंसाँ यःयःगु अभिमान व करपिनिगु दोष खंकेगु पह अथेन्तु ल्यना चवंगु खनेदु । अन्ते भिक्षु तालिम केन्द्र संघारामयात गुहाली बीगु नं तःधंगु धर्म खः धंगु च न्यूथना विज्यात । न्हने थाइलायण्डया श्रामणेरं चिरत्न गुण लुम्केमागु बारे धर्मदेशना याना विज्यात ।

आनन्दकुटी उपसम्पदा दिक्षा

हाले हे श्रीलंकां विदाय् नेपाः विजयाना च्वंभू
सुधम्म श्रामणेरयात आनन्दकुटी उपोसथ गृहे २०३९
असार ६ गते भिक्षु संबं विधिपूर्वक उपसम्पदा याना भिक्षु
सुवर्ण नामकरण याना विजयात । वसपोलं श्रीलंका
नेपाल बोढ़ कांग्रेस संस्था नं स्थापना याना विजयागु दु ।
उकीया सह-सचिव नं जुया विजयागु दु । वसपोल असार
११ गते थःगु अध्ययनार्थं श्रीलंका विजयात ।

वसपोल नापं श्रामणेर सुभद्र नं उपसम्पदा दीक्षा
क्या भिक्षु सुभद्र जुया विजयात । वसपोल पोखराय् च्वंभू
ब्राह्मण जातियाम्ह खः भिक्षु अमृतानन्द महास्थविरया नं
शिष्य खः । वसपोलपि निम्ह भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविरया
उपाध्यायत्वे उपसम्पदा जुया विजयागु खः । भिक्षु सुभद्र
आनन्दकुटी विहारयस विजयाना च्वंगु दु ।

भिक्षु जवन

याइलायण्डया वात साकेत विहारे अध्ययन याना
च्वंभू श्रामणेर जवन गत १६ मई १९६२ स उपसम्पदा
दिक्षा क्या भिक्षु जूगु समाचार दु ।

आनन्दभूमियात सहयोग

थव्हे वद्धलाठ्व सप्तमी शुक्रवारखुन्हु दिवंगत जुया
विजयाम्ह अबुजु दिलबहादुर शाक्यया नामं आनन्दभूमियात
तका ५१।— श्री जगतबहादुर शाक्य कवालखु यत्नं दान
याना विजयागु दु ।

सिद्धिपुरे बुद्धमूर्ति स्थापना

२५२६ बुद्धजयन्तीया लसताय् स्वाँयापुन्हीखुन्हु
यलया पुलचोकनिसे बुद्धमूर्ति जात्रा याना सिद्धिपुर ठसी

ध्यंका भिक्षु कालुदायिया लहाती लःल्हाना बिल । थुगु
बुद्धमूर्ति सिद्धिपुरे न्हगु विहार निर्माण जूगुली स्थापना
यायत दिवंगत पूर्णबहादुर धाखवा श्रीमती हिरामाया
धाखवापिनि पुण्य स्मृतिस श्री मनबहादुर धाखवा परिवार
त्याग याना विजयागु खः ।

शान्ति विहारे बुद्धपूजा

धर्मकीर्ति विहारया आयोजनाय् १७ जेठ २०३९
खुन्हु बुद्धपूजा जुल । धनलाल तण्डुकारं शान्ति विहारया
परिचय बिया धंदिल २०३२ साले स्थापना जूगु खः सानं
थन भिक्षु सुशोभन भःते २०३७ साले तिनि विजयागु खः ।
फल स्वरूप कोठा निकू बनेजूगु खें प्वंका सहयोगया लागी
इनाप याना दिल ।

भिक्षु सुशोभनं श्रद्धायावारे विस्त्रृत रूपं धर्मदेशना
याना विजयात । सकल उपासक उपासिकापित्त जलपान
संग्रह शान्ति विहारया उपासक उपासिकापित्तपाखें जुल ।
गुसलं मयाक चन्दा संकलन जूगु समाचार दु ।

धर्मकीर्ति विहारया अध्यक्ष धर्मवती अनगारिकां
धन्यवाद ज्ञापन याना विजयात ।

आनन्द भुवने बुद्धपूजा

श्री सुमंतल बोढ़ संघया भवसाले आनन्द भुवने
गत असार २ गते बुद्धपूजा व धर्मदेशना जूगु समाचार दु ।
अनया उपासक उपासिकापित्तं सकसितं जलपान भोजन
याकुगु व तका ५००।— चन्दा प्रदान याना थकुगु समाचार
दु ।

पुनर्मिलन समारोह

बनेपा ध्यानकुटी विहारे २०३५ साले झिन्हुया
लागी प्रव्रजित जूपिनि पुनर्मिलन समारोह गत असार

आनन्दकुटी उपसम्पदा दिक्षा

हाले हे श्रीलंका विदाय नेपा: विजयाना चवंम्ह सुधम्म श्रामणेरयात आनन्दकुटी उपोसथ गृहे २०३९ असार ६ गते भिक्षु संघ विधिपूर्वक उपसम्पदा याना भिक्षु सुवर्ण नामकरण याना विज्यात । वसपोल श्रीलंका नेपाल बौद्ध कांप्रेस संस्था नं स्थापना याना विज्यागु दु । उकीया सह-सचिव नं जुया विज्यागु दु । वसपोल असार ११ गते थःगु अध्ययनार्थ श्रीलंका विज्यात ।

वसपोल नापं श्रामणेर सुभद्र नं उपसम्पदा दीक्षा कया भिक्षु सुभद्र जुया विज्यात । वसपोल पोखराय चवंम्ह ब्राह्मण जातियाम्ह खः भिक्षु अमृतामन्द महास्थविरया न शिष्य खः । वसपोलपि निम्ह भिक्षु अनिरुद्ध महास्थविरया उपाध्यायत्वे उपसम्पदा जुया विज्यागु खः । भिक्षु सुभद्र आनन्दकुटी विहारयस् विज्याना चवंगु दु ।

भिक्षु जवन

याइलायण्डया वात साकेत विहारे अध्ययन याना चवंम्ह श्रामणेर जवन गत १६ मई १९५२ स उपसम्पदा दिक्षा कया भिक्षु जूगु समाचार दु ।

आनन्दभूमियात सहयोग

थव्हे वद्धलाथ्व सप्तमी शुक्रवारखुन्हु दिवंगत जुया विज्याम्ह अबुजु दिलवहादुर शाकयया नामं आनन्दभूमियात तका ५१।— श्री जगतबहादुर शाक्य वालखु यलं दान याना विज्यागु दु ।

सिद्धिपुरे बुद्धमूर्ति स्थापना

२५२६ बुद्धवर्णनीया लसताय स्वीयापुन्हीखुन्हु यलया पुलचोकनिसे बुद्धमूर्ति जात्रा याना सिद्धिपुर ठसी

थंका भिक्षु कालुदायिया लहाती लःल्हाना बिल । थुगु बुद्धमूर्ति सिद्धिपुरे न्हुगु विहार निर्माण जूगुली स्थापना यायत दिवंगत पूर्णबहादुर धार्ढवा श्रीमती हिरामाया धार्ढवापिनि पुण्य स्मृतिस श्री मनबहादुर धार्ढवा परिवार त्याग याना विज्यागु खः ।

शान्ति विहारे बुद्धपूजा

धर्मकीर्ति विहारया आयोजनाय १७ जेठ २०३९ खुन्हु बुद्धपूजा जुल । धनलाल तण्डुकारं शान्ति विहारया परिचय बिया धैदिल २०३२ साले स्थापना जूगु खः सानं थन भिक्षु सुशोभन भन्ते २०३७ साले तिनि विज्यागु खः । फल स्वरूप कोठा निकू बनेजूगु खै प्वंका सहयोगया लागी इनाप याना दिल ।

भिक्षु सुशोभन श्रद्धायाबारे विस्तृत रूपं धर्मदेशना याना विज्यात । सकल उपासक उपासिकापिन्त जलपान संग्रह शान्ति विहारया उपासक उपासिकापिनिपाखे जुल । गुसलं मयाक चन्दा संकलन जूगु समाचार दु ।

धर्मकीर्ति विहारया अध्यक्ष धर्मवती अनगारिका धन्यवाद ज्ञापन याना विज्यात ।

आनन्द भुवने बुद्धपूजा

श्री सुमंगल बौद्ध संघया रवसाले आनन्द भुवने गत असार २ गते बुद्धपूजा व धर्मदेशना जूगु समाचार दु । अनया उपासक उपासिकापिसं सकसितं जलपान भोजन याकुगु व तका ५००।— चन्दा प्रदान याना थकुगु समाचार दु ।

पुनर्मिलन समारोह

बनेपा ध्यानकुटी विहारे २०३५ साले छिन्हुगा लागी प्रत्रजित जूपिनि पुनर्मिलन समारोह गत असार

५ गते जूगु दु। उक्त अवसरे भिक्षु अश्वघोषं व्यवहारिक पक्षगति बुद्धधर्मं, भिक्षु बोधिसेनं बुद्धधर्मं निराशावादिता? भिक्षु मैत्री समाज सेवा व बुद्धधर्मं, भिक्षु गुणघोषं प्रवर्जयाया महत्व, धम्मवती अनगारिकां धर्म प्रचार यायृत बाधा, श्री वरदेश मानन्धरं विप्ससना ध्यानया महत्वयाबारे थःथःगु विचाः प्वंकल ।

युवक बौद्ध मण्डलया नवनिर्वाचन

२०३९ जेठ २० गते युवक बौद्ध मण्डलया नवनिर्वाचने चुने जूपि पदाधिकारी—

अध्यक्ष श्री मीनबहादुर शाक्य, उपाध्यक्ष श्री धर्मबहादुर शाक्य, उपाध्यक्ष श्री भाइलाल उपासक, सचिव श्री गंभीरमान शाक्य, उपसचिव श्री सिद्धाधं कुमार शाक्य, कोषाध्यक्ष श्री सुमाष नसिंड शाक्य, उप-कोषाध्यक्ष श्री ज्ञानुराजा शाक्य, प्रचार सचिव श्री जुलुमलाल चित्रकार। सदस्यहरू श्री तीर्थरत्न शाक्य, श्री किरण नसिंड शाक्य, श्री हिरारत्न शाक्य, श्री मोतीराम शाक्य, श्री यजमान शाक्य, श्री राजन शाक्य, श्री अमृत शाक्य, श्री बाबुकाजी शाक्य, श्री देवमुनि शाक्य, श्री चेत्यराज शाक्य अफिस सचिव ।

बौद्ध पुस्तकालय स्थापना

२०३९ असार १६ गते मजिपात धैयाय पद्म सुगन्ध विहारे भिक्षु सुशोभनया संयोजकत्वे बौद्ध पुस्तकालय छगु स्थापना जूगु दु।

असार १० गते निसे भिक्षु सुशोभनया प्रवचनं प्रभावित जूपि पद्म सुगन्ध विहार समितिपांखे पुस्तकालय स्थापना यायृत गावकं सहयोग बीगु वचन व्यूगु दु। अथे हे पद्म सुगन्ध विहार समितिपांखे सह श्रद्धावान् पिके सह गोपया लागी इताप यानाच्वंगु दु।

आनन्दकुटी ध्यानकार्यक्रम

२०३६ सालया बैशाखं कल्याण मित्र श्री सत्यनारायण गोयन्का नेपाले काया आनन्दकुटी विप्ससना सिविर किन्हु चले जुसेनिसे शनिवार पतिकं सुथे ६.३० बजेनिसे ७.३० तक विप्ससना ध्यान अस्थास कार्यक्रम चले जुयावं च्वंगु दु। भिक्षु कुमार काश्यपया निर्देशने ध्व कार्यक्रम चले जुया च्वंगु दु।

बोधिसत्त्व विहारया आजीवन सदस्य

चैनपुरे बोधिसत्त्व विहार छगु निर्माण जूगु दु। उगु विहारया संरक्षण व उन्नति यायत आजीवन सदस्यत नं दय्का च्वंगु दु। १०१।— तका ध्यावा बिया चैनपुरयापि आजीवन सदस्य जूपिनिगु नां थये खः—

१. भिक्षु प्रज्ञारस्मि, २. पूर्णराज ३. चन्द्रज्योति हेरादेवी, ४. सुश्री हिरादेवी, ५. सुश्री सुमनादेवी, ६. भरत कुमार, ७. लिलामान, ८. धनमाया, ९. ज्योतिमान, कृष्णकुमारी, १०. भिमबहादुर, ११. कृष्णगोपाल, सुनिता ताम्राकार, १२. पुष्पलाल, यसोदा, १३. पद्महं, खड्का, कुमारी, १४. श्रीमती गंगालक्ष्मी, १५. हर्षबहादुर खड्का, १६. मोतिलाल घकुमति, १७. विनादेवी, १८. जुद्धपति, १९. धनबहादुर, २०. टकविलास, कुलदेवी, २१. लोकबहादुर, २२. कृष्णबहादुर, २३. दित्तीमान, हेरामाया, २४. बुद्धिलाल, २५. धर्मराज, २६. रामप्रसाद, २७. अमरबहादुर, २८. पूर्णलाल, २९. गोविन्दमान, ३०. प्रफुलचन्द, प्रेमचन्द, ३१. रुद्रलाल, ३२. गोविन्दमान, गगा, ३३. मणि, ३४. नरबहादुर, चन्द्रलक्ष्मी, ३५. लोकेन, ३६. बाबुराम, ३७. देव, गंगामाया, ३८. रत्नप्रसाद, सूर्यलक्ष्मी, ३९. ललितमान, ४०. मोहनलक्ष्मी भोजपुर, ४१. सूर्यबहादुर, ४२. नन्दमान, ४३. खेचराज ।

ताम्राकार, खड्का, बाहिक मेपि सक्ले शाक्यत खः स्यानाभावं नां नापं शाक्य मतया ।